

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

מסכת בבא בתרא - מה-ג

✓ **שאלתי** (ביו"ט א של סוכות תשע) את הגאון רבי יצחק זילברשטיין שליט"א, ופסק שניתן לכתוב בחול המועד את העלון למען הגדלת התורה ולהאדירה. השינויים שבעריכה מחמת שאינם מוגדרים לדבר הנצרך במועד.

סיכום הדף

נושא היום: נוגע בעדות. אומן ואריס שאין להם חזקה. גזלן שאין לו חזקה. מכירה באונס. גט, קרבן, קידושין באונס.

חזקת בעל בכסיו אשתו ע"י חזקה וע"י ראיה. מחאת אשה.

דף מה

אמר רבין בר שמואל בשם שמואל, המוכר שדה לחברו בלא אחריות נכסים, אינו יכול להעיד ללוקח כיון שנוגע בדבר שהרי מעמיד את השדה לשעבודו של בעל חובו. מבארת הגמ', אם יש למוכר קרקע אחרת, אין זה נפק"מ שהרי יגבה מהקרקע שנשארה אצל המוכר, ואם אין לו קרקע אחרת גם לא נפק"מ הרי לא יהיה לבעל חובו חובו ממה לגבות, שהרי השדה תצא מהלוקח למערער, ולבעל חובו של המוכר לא יהיה ממה לגבות. מבארת הגמ' נח לו שהקרקע תשאר ביד הלוקח באופן שאין לו עוד קרקעות, וכך יגבה בעל חובו ולא יקראו לו "לוה רשע ולא ישלם". ואמנם יתחייב עתה ללוקח, אולם טענת המוכר שלכן מכל בלא אחריות.

דרש רבא או ר"פ, העולם מבבל או היורדים לבבל, ישראל יתחייב עתה ללוקח, אולם טענת המוכר שהלוקח המוכר את הלוקח מהגוי, ואח"כ ידון עם הגוי. ואם ידוע שהחמור הוא תולדה לחמוריו של המוכר בידוע שהגוי אנס שלא כדון ואינו צריך לפצות את הלוקח. וכן אם אנס הגוי אף את האוכף בידוע שאנס שלא כדון. לדעת אמירא, כל גוי בסתם הוא אנס שנאמר "אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר", ולא צריך לפצות את הישראל.

התבאר לעיל במשנה שאומן אין לו חזקה, ביאר רבה דווקא אם מסר לאומן בעדים, אולם אם מסר שלא בעדים מתוך שיכול האומן לכפור ולומר לא היו דברים מעולם, יכול לומר רכשתי. שאל אביי, הרי אף במסירה בעדים מתוך שיכול לומר לחזרתי יאמר רכשתי. אמר רבה, אני סובר המפקיד בעדים צריך להשיב בעדים. שואל אביי, מבואר בברייתא ראה עבדו אצל אומן או הגדו ביד כובס, ושאל אותו מה עושים אלו אצלך, ואמר מכרת או נתת במתנה, לא אמר כלום. אולם אם אמר בפני אמרת למכור לי וכו', דבריו קיימים. מבאר רבה, בסיפא נאמן כיון שהיה העבד או הטלית נמצאים אצל אחר, ואמר למערער אתה אמרת למכור לי וכו', נאמן שהרי היה יכול לטעון ממך קניתי. אולם מבואר ברישא שבסתם לא נאמן, מבאר אביי, אם מדובר שיש עדים על מסירת החפץ לאומן שבידי עדים ויטול את שלו. ואם אין עדים, אין האומן נאמן ותופס המערער את שלו, ואילו רבה שבלא עדים נאמן האומן. מבארת הגמ', שהיה עדים ובנוסף ראה ביד האומן, כיון שיש ב' סיבות לרעת האומן נוטל בעל הבית את שלו. ורבה חזר בו ממה שאמר שהמפקיד בעדים צריך להחזיר בעדים. אמר רבא למדנו בברייתא, נתן בגד לאומן, האומן טוען שהתיקון עולה 2, בעל הבגד אומר שסיכמו שהעלות 1, כל זמן שהבגד ביד האומן על בעל הבגד להביא ראיה, אם השיב האומן את הבגד בזמן, נשבע האומן שסיכמו 2, ונטול. אם לאחר הזמן, המוציא מחברו עליו הראיה. מבאר רבא אם יש עדים, יאמרו העדים על כמה סיכמו, אלא בהכרח אין עדים ואומן נאמן במיגו שהיה אומר רכשתי את הבגד, נאמן על שכרו. מבואר כדברי רבה שאם אין עדים נאמן האומן אף כאשר ראו את הבגד בידו. אולם אביי ביאר, שאין עדים ולא ראו את הבגד, לכן נאמן האומן. אולם אם היו רואים את הבגד בידו לא היה נאמן.

דף מו

שאל רבנ"י במשנה מבואר שאומן אין לו חזקה, אולם שאר אנשים יש להם חזקה, אם יש עדים מה ההבדל בין אומן לשאר אנשים, אלא אין עדים ומבואר שאומן אין לו חזקה, ושלא כדברי רבה. ונשארת הגמ' בשאלה על רבה שאמר שאם לא היה עדים לאומן יש חזקה.

נתן אדם בגדיו לאומן, וכאשר החזיר האומן, החזיר בגדים של אחר, יכול להשתמש בהם עד שידרושו הבעלים את שלהם, אולם אם התחלפו לו בגדים בבית האבל או בבית המשתה, לא ישתמש בהם. אמר רב שפעם ישב לפני דודו רבי חייא, וביאר לו שבאומן פעמים נתן לו בגד שעומד למכירה לכן מותר להשתמש בזה. אמר רבי חייא בנו של ר"ג, אם האומן עצמו יוכל להשתמש, אולם אם נתנו אשתו או בניו של אומן נתנו בטעות ואסור להשתמש. ואף באומן אם אמר טול טליתך, בידוע שטעה, דווקא אם אמר טלית סתם ניתן להשתמש.

אמר אביי, הרמאים שבפומבדיתא היו עושים כך, כאשר בא בעל הבגד לדרוש מהאומן את שלו, אמר האומן לא היו דברים מעולם, אמר בעל הבגד יש לי עדים, אמר האומן העדים ראו בגד אחר, אמר בעל הבגד תוציא את הבגד שיראו העדים, אמר האומן אני לא אוציא מחמת טענתך, וכוננתם לגנוב את הבגד. אמר רבא הדין עמהם, שהרי למדנו שרק באופן ש"ראה" את הטלית הוא ועדיו נאמן על כך. ואם לא האומן נאמן לומר רכשתי. אמר רב אשי, אם בעל הבגד חכם יגרום לאומן להוציא את הבגד ויראו העדים, ויאמר לו אתה חושש שלא אשלם לך חובך, אני לא אכחיש אותך ואתה אל תכחיש אותי, תוציא את הבגד ונשמו, טול אתה את שלך ואני את שלי. אמר רב אחא בנו של רב אויא, עורמה זו לא תועיל שיאמר האומן כבר שמו את הטלית.

התבאר במשנה שאריס אין לו חזקה, וביאר ריו"ח, שמדובר באריסי בתי אבות, שכבר דורות נמצאים בקרקע והרגילות שאוכלים את כל פירות הקרקע, ולאחר כמה שנים הבעלים אוכלים את כל הקרקע, שאם מדובר באריס רגיל, הרי בזמן אריסותו אוכל רק חלק פירות, ואם אנו רואים שאוכל את כל הפירות מדוע לא יהיה לו חזקה. אמר ר"ג האריס בתי אבות, הוריד אריסים אחרים לקרקע והם אכלו את כל הפירות יש כאן חזקה, שאדם לא ישתוק כאשר יורדים אחרים לשדהו. אמר ריו"ח, אם אריס בתי אבות חילק את השדה לאריסים אחרים, אין כאן יצירת חזקה, כיון שיתכן שבעל הבית נתן לו רשות, כאשר נמצא אף הוא בשטח.

שלח ר"ג בר חסדא לר"ג בר יעקב, האם אריס יכול להעיד לטובת הבעלים כנגד מערער, או שהוא נוגע בעדות. ישב רב יוסף ואמר בשם שמואל, אריס מעיד, ומה שלמדנו בברייתא שאינו מעיד, זה באופן שכבר גדלו הפירות והוא נוגע שהרי אם יזכה המערער בדון יפסיד חלקו. אולם באופן שלא גדלו הפירות מעיד.

דף מז

ערב מעיד על קרקע הלוה, כאשר יש ללוה קרקע אחרת שממנה ניתן לגבות את החוב, ואם אין הערב הוא נוגע בעדות. וכן מלוה מעיד לטובת קרקעו של הלוה באופן שיש ללוה קרקע אחרת. לוקח ראשון מעיד לטובת לוקח שני וכן הוא כאשר יש למוכר קרקע אחרת או ללוקח קרקע שקנה מאותו מוכר, שלא"כ הוא נוגע שהרי יתכן ויבא בעל חוב של המוכר ויגבה ממנו. ערב קבלן, שמחמת הלכות ערב יכול המלווה לגבות ממנו, יש אומרים שיכול להעיד לטובת הלווה וכאמור בתנאי שיש ללוה עוד קרקע, שדינו כערב. ויש אומרים שאינו מעיד, שנח לו שיהיה ללווה עוד קרקע כדי שיכולו לגבות ממנו.

כאמור למדנו לעיל שאומן ואריס אין להם חזקה, אמר ריו"ח, אולם בן האומן ובן האריס יש להם חזקה, וגזלן ובן גזלן אין להם חזקה, אולם נכדו של הגזלן יש לו חזקה. ומבארת הגמ', אם טענת בן האומן והאריס, מחמת דין ירושה לא צריך להיות להם חזקה, ואם טוענים שהם קנו מדוע לבן הגזלן אין חזקה. אלא יש עדים שהודה המערער לאביהם שקנה, לכן בבן האריס והאומן יש לילות שהדבר אמת. אולם לגבי בן הגזלן אין ראיה במה שהודה לאביו, שאולי הודה מחמת פחד שלשין עליו לשלטון. אמר רבא אם נכד הגזלן לא בטענת ירושה, אין לו חזקה. וריו"ח שאמר שגזלן אין לו חזקה הכוונה שהוחזק על שדה מסוימת שהיא אצלנו בתורת גזילה. ורב חסדא אמר, שידוע שאנשי משפחה זו הורגים על עסקי ממון.

אומן ואריס אין להם חזקה, אולם אם כבר אינו אומן ואינו אריס יש להם חזקה. וכן לגבי הדין האמור במשנה שבן בכסיו אביו ואשה אצל בעלה אין להם חזקה, אולם כאשר אין הבן סמוך אצל אביו ואשה שהתגרשה יש להם חזקה כאשר כל אדם. החידוש בבן שלא אומרים שהאב מחל לו. החידוש באשה באופן שהיא ספק מגורשת, שאמר רבי זירא בשם רב ירמיה בר אבא בשם שמואל שבעלה חייב במזונותיה, שאף שיש ביניהם חיוב לגבי מזונות בכ"ז לא תולים שהניח לה את הקרקע, ויש לה חזקה.

אמר ר"ג אמר לי רב הונא, האומן האריס הבן האשה וכו', שאין להם חזקה, אולם אם הביאו ראיה מחזיקים בידם. אולם גזלן אף שהביא ראיה אין לו חזקה. ושאלת הגמ' הדין הוא ברור ממה שלמדנו שאם קנה ישראל קרקע מ"סיקריקון" (גוי ההורג על עסקי ממון) וקנה שוב הקונה מהנחטר, מקחו בטל, כיון שהיה המקח באונס. א"כ מה חידש ר"ה שאמר שגזלן אף שמביא ראיה אין לו חזקה. מבארת הגמ', שבא לחלוק על דברי רב שאמר שהמקח בטל רק באופן שאמר לו "לך חזק וקני" אולם באופן שכתב לו שטר, קנה. ובא ר"ה לחדש שהדין עם שמואל שאמר שאף בשטר לא קנה עד שיכתוב לו אחריות נכסים, שאם יטלו ממנו את הקרקע ישלם לו, ורק בכ"ג יש ראיה שבאמת התרצה למכירה.

רב ביבי הוסיף בשמו של ר"ג, שאמנם לגזלן אין מוחזקות בקרקע אף שהביא ראיה, ומשיבים את הקרקע למערער, אולם את המעות הגזלן לא יפסיד וישלם המערער לגזלן.

זה באופן שהעדים אומרים שבפינוי שילם הגזלן למערער, אולם אם אמרו העדים שמערער הודה לגזלן שהקרקע של הגזלן לא ישיב את המעות, שהרי חוששים שעשה כן מחמת יראה. כדברי רב כהנא שאמר שמפחד מהגזלן שמא ילשון עליו לשלטון.

דף מח

אמר רב הונא, אם הכריחו אדם למכור, מכירתו מכירה כיון שתמיד חפצים אדם מוכר מחמת אונס שצריך הוא מעות, ולא חילקו בין אונס כזה או אחר. דוחה הגמ', שיש לחלק בין אם הוא אנס את עצמו לבין אם אחרים אנסו אותו שלא מסכים ברצונו. אלא רצו ללמוד שמכירה באונס מועילה מחמת הדין הנאמר בקרבנות, שכופין את הנודר להקריב קרבן, ועושים זאת בכפיה עד שיאמר "רוצה אני". א"כ מועיל כפיה אם בפה אומר רוצה. דוחה הגמ', אולי בקרבן הדין שונה שהרי סוף סוף יהיה לו כפרה. אלא אולי כמו רבנן, שבי"ד כופין אותו לכתוב עד שיאמר רוצה אני, דוחה הגמ' שם מועיל בכפיה שאחרי הכל יש לו מעלה ששומע בדברי חז"ל. אלא מה שמועיל מכר בכפיה, זה סברא שמחמת האונס גומר בליבו ומתרצה למכירה. שאל רב יהודה ממה שלמדנו שאם ישראל כפו על הגט, הגט כשר, אולם אם גויים כפו לתת גט אינו כשר, ולר"ה שיש סברא שמתרצה מדוע לא מועיל גט ע"י כפיית גויים. מבארת הגמ' מן הדין אף גט בכפיית עכו"ם מועיל, רק גזרו שלא תהא תולה עצמה בעכו"ם ויוצאת מבעלה. שאל רב המנונא, מקונה קרקע מ"סיקריקון" (גוי ההורג על עסקי ממון) וקנה שוב הקונה מהנחטף, מקחו בטל, כיון שהיה המקח באונס. ומדוע לא אומרים שהתרצה למכירה. מבארת הגמ', שהרי אמר רב שבאופן שכתב לו שטר, קנה. ולדברי שמואל שאמר שאף בשטר לא קנה עד שיכתוב לו אחריות נכסים. הרי כאשר נתן מעות מתרצה והמקח חל. ולרב ביבי שהוסיף בשמו של ר"ג, שאמנם לגזלן אין מוחזקות בקרקע, אולם את המעות הגזלן לא יפסיד וישלם המערער לגזלן, הרי מבואר שלא התרצה למכירה. אלא ר"ה חלק על רב ביבי. אמר רבא להלכה מכירה בכפיה, המכירה חלה. אולם דווקא באופן שכפו אותו על שדה סתם, ואמר איזו יקחו. אולם אם כפו אותו על שדה מסוימת אין המכירה חלה. אולם אם מנה את המעות בזמן שקיבלם כדרך המוכרים חלה המכירה אף בשדה זו. וכן אם יכל להישתמש ולא השתמש המכירה חלה, אף בשדה זו אף שלא מנה את המעות. ומסקנת הגמ', בכל האופנים המכירה חלה אף אם הכריחו אותו למכור שדה זו. והראיה מקידושי אשה שאם כפה אותה להתקדש מועיל לקידושי.

אמנם דעת מר בר רב אשי, שהקידושי לא חלו, כיון שהוא עשה שלא כהוגן עשו עמו שלא כהוגן והפקיעו רבנן את קידושו, בודאי שקידש בכסף, ואף במקדש בביאה ביאר רב אשי לרבינא עשו בעילותיו בעילות זנות.

אדם ששמו "טאבי" כפה לאדם ששמו "פאפי" שימכור לו אילן ששמו "כינרא", ומכר את האילן באונס, וחתם רבה בר בר חנה על מודעא שהמכירה היתה באונס. וכן חתם על שטר המכר. אמר ר"ה מי שחתם על המודעא ומי שחתם על המכר, חתם כדון. ותמהה הגמ', אם המודעא חלה, הרי המכר לא חל. מבארת הגמ' את דברי ר"ה, שאמר שאם לא היה מודעא המכר חל כיון שלשיטתו כפיה במכר, המכר חל. ודנה הגמ', הרי אמר ר"ג עדים שאמרו שחתמתם על שטר, לא באה בתורת הלוואה אלא בתורת "אמנה" היינו שהאמין הלווה ללווה שלא יגבה ממנו א"כ באמת היתה הלוואה, והעדים מעידים שלא ראו הלוואה אלא השטר היה רק אמנה, הם לא נאמנים, כיון שמן הדין אסור לעשות שטרק אמנה, והם שהעידו העידו על שטר מעולה. וכן עדים שאומרים אמנם חתמו על שטר מכר אך הייתה מודעא לבטל את המכר, אין נאמנים. א"כ איך מועיל מה שרבה חתם על המודעא ועל המכר, מבארת הגמ', שכל דברי ר"ג שהעדים אינם נאמנים זה כאשר המודעא הייתה בע"פ, אולם כאשר המודעא היתה בשטר, בא כח שטר המודעא ומבטל את שטר המכר.

דף מט

על דברי ר"ג שאין עדים נאמנים לומר "אמנה" ואין נאמנים לומר היה מודעא. אמר מר בר רב אשי, שנאמנים העדים לומר מודעא הייתה קודם המקח. כיון ששטר מודעא ניתן להיכתב כדי להציל עשוק מעושקו, אולם אמנה יש חסרון במהותו של דבר.

התבאר במשנה שאין לבעל חזקה בנכסי אשתו, החידוש כתב לה סילוק מנכסיה, ולמרות שאין לו אכילת פירות אין אכילתו יוצרת חזקה כיון שאין דרך האשה למחות בו. ושואלת הגמ', הרי סילוק לא מועיל עד שיעשה בדרך מתנה, אלא כדעת רבי ינאי, שאם כתב לה דין ודברים אין לי בנכסיך בזמן שהיא ארוסה מועיל להסתלק ולא לקבל בעתיד פירות שדותיה. כדברי רב כהנא שאדם יכול להסתלק מנכסיו העתידיים לבא לרשותו, שיכול להתנות קודם זכיה בנחלה הבאה לו מחמת תקנת חז"ל. וכדברי רבא שאמר שאם אמר אי אפשי בתקנת חכמים, שומעים לו, וכוונתו על דברי ר"ה, שאם אמרה אשה איני ניוזנת ואיני עושה, מועיל, שהרי תיקנו חכמים מעשי ידי האשה לבעל תמורת מזונות, ויכולה לומר אי אפשי בתקנת חכמים, היינו לא אקבל מזונות ולא אתן את מעשי ידי. א"כ אף בכתב לה בעודה ארוסה דין ודברים אין לי בנכסיך מועיל, וע"ז אמרה המשנה אם בכל זאת אוכל פירות מן השדה לא יוצר חזקה.

מדקדוק לשון המשנה מבואר, שאם יביא הבעל ראייה על חזקה בנכסי אשתו יועיל לחזקה, ודנה הגמ', מדוע שלא תאמר האשה נחת רוח עשיתי לבעלי, ולא התכוונתי שיחזיק בשדה, הרי למדנו אם מכר הבעל בנכסים המשועבדים לכתובת האשה והלך הלוקח וקנה מן האשה, המקח בטל, שיכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי. מבארת הגמ', שהרי אמר ר"ה, שלא מועיל המקח ויכולה לומר נחת רוח עשיתי לבעלי, דווקא על אחת מג' שדות מסוימות שהם, א. כתב לה במפורש בכתובה שמשדה זו תגבה. ב. יחד לה בע"פ לגבית הכתובה. ג. נכסי צאן וברזל שהניסה מבית אביה. ור"ה לא בא למעט שאר נכסים, שלמרות שכתוב בכתובה שהם משועבדים לכתובתה, אם מכר מועילה מצינא, שהרי אם לא תסכים האשה למכירתם יהיה אביה מוכר לה הבעל מוכח שאת רוצה להתגרש, ובדאי שמועילה המכירה בהם, אלא ר"ה בא לרבות נכסי מלוג שמועיל בהם מכירה ולא יכולה לומר הסכמתי כדי לעשות נחת רוח, א"כ בהם אף מועילה ראייה לחזקתו של הבעל.

דף נ

כפי שהתבאר, אמנם אין לבעל חזקה בנכסי מלוג, אולם אם יביא ראייה יהיה לו חזקה, ושואלת הגמ' מדברי אמימר שאמר שאם האיש או האשה מכרו בנכסי מלוג, לא מועילה מכירתם, א"כ נהי שביא הבעל ראייה על חזקתו בנכסי אשתו, מה יועיל והרי לא מועילה המכירה. מבארת הגמ' שדברי אמימר נאמרו כאשר מכר הבעל ומת, לא מועילה מכירתו ומוציאה האשה מלקוחות, וכן באופן שהיא מכרה ומתה מוציא הבעל מלקוחות, מחמת דברי רבי יוסי בר חנינא שזו תקנה שתקנו באושיא. אולם כאשר הם מכרו או שהיא מכרה לבעלה מועיל המכר. עוד ביאור, מה שאמר אמימר זה כשיטת ר"א בדיו קנין פירות וקנין הגוף, מכר עבדו והתנה עם הקונה של יום יהיה העבד למוכר, לדעת רבי מאיר המוכר הוא בדיו יום או יומים (אדון שחבל בעבדו אם מת תוך מעת לעת, הרי שמת מחמת המכה ונהרג עליו כדיו שהרג ישראל, אם מת לאחר הזמן אינו נהרג עליו, אולם אחר שאינו אדונו שחבל בו, אם אומדים שמת מחמת המכה הרי זה כהרג ישראל שהרי עבד כנעני דינו כישראל). אולם הקונה אין לו באותם ימים דין יום או יומים. וסבר רבי מאיר שקנין פירות שיש למוכר מועיל כמו קנין הגוף. לדעת רבי יהודה, הלוקח בדיו יום או יומים שהרי הוא כספו, והמוכר אין לו דין יום או יומים, שקנין פירות לאו כקנין הגוף. לדעת רבי יוסי, שניהם בדיו יום או יומים, הוא תחת שעבוד המוכר והוא קנינו של הלוקח, והסתפק רבי יוסי האם קנין פירות הוא כקנין הגוף, וספק נפשות להקל. דעת ר"א, ששניהם אינם בדיו יום או יומים, למוכר חסר קנין, וללוקח חסר שעבוד. ואמר רבא טעמו של ר"א שלמד את הפסוק "לא יקם כי כספו הוא" כספו המיוחד ולא שיש בו חלק לאחר, וזו שיטת אמימר שאין הבעל והאשה יכולים למוכר בנכסי מלוג, היות ולבעל יש רק פירות ולאשה יש רק גוף. אך המשנה שלנו סברא כחמים ויכולה האשה למכור ואם יביא הבעל ראייה יהיה לו חזקה.

שואלת הגמ', אם אין לבעל חזקה בנכסי אשתו, מדוע אמר רב שאשת איש צריכה למחות, ולא שייך לומר שהכוונה שאדם אחר מחזיק בנכסיה שהרי רב אמר שאין מחזיקים בנכסי אשת איש. ביאר רבא שצריכה למחות בבעל כאשר מקלקל את השדה שהשתעבדה לו לאכילת פירות, וכדי שלא יצור חזקה צריכה למחות. ואמנם ר"ג אמר בשם רבה בר אבוב, שאין חזיק שדה יוצר חזקה ולא צריך למחות בו, מבארת הגמ', הכוונה בדברי ר"ג, שדה חזקה מיד כיון שאין אדם שותק כאשר רואה שמזיקים לשדהו. עוד ביאור, דברי ר"ג הם בעשן וריח רע, שהם מזיקים באופן קבוע ויכול למחות אף לאחר שעברו ג' שנים. רב יוסף ביאר את דברי רב, שצריכה האשה למחות כאשר אדם אחר מחזיק בשדה, ובאופן שהחזיק בשדה ואכל מעט בזמן חיי הבעל, ולאחר מותו החזיק ג' שנים, ויכל לטעון קניתי ממך, ונאמן כאשר אומר קניתי מבעלך שמכרת לו, לכן צריכה למחות.

כאמור רב אמר שאין מחזיקים בנכסי אשת איש, ודייני גולא שהם שמואל וקרנא אמרו, שמחזיקים וצריכה למחות. ואמר רב שהלכה כמותם, וביאר רב לרב כהנא ורב אסי שסתבר שמחזיקים בנכסי אשת איש, כדברי רב יוסף שהחזיק קצת בחיי הבעל וג' שנים אצל האשה, שנאמן לומר קניתי מהאשה נאמן לומר שקנה מהבעל שקנה מהאשה.

עיונים על הדף

לדף טו

היכן מכריזים היום על אבידה?

למדנו בגמ', אם התחלפו לו בגדים בבית האבל או בבית המשתה, לא ישתמש בהם. מבואר בגמ' בב"מ (כח) משחרב בית המקדש שיבנה במהרה בימנו התקינו שיהו מכריזים בבתי כנסיות ומדרשות. משרבו שוטרי המלך שחטפו מציאות לצורך המלך התקינו שיהיו מודיעים לשכניו ומיועדי. היכן ראוי בזמננו להכריז על אבידה ע"מ לקיים את הלכות השבת אבידה כתיקונה.

בשו"ת חתם סופר (ח"מ קכב) דן לגבי משכון שנישאר אצל אדם והמפקיד נעלמו עקבותיו, בין הדברים כתב החת"ס, "אבידה שצריך להכריז ובזמננו אלו יצא הקול ע"י מגיד חדשות שקורין צייטונג (- עיתון) ומעשים בכל יום שהמוצא אבידה או מי שנאבד ממנו דבר מפרסמו ע"י הנ"ל וה"נ מחוייב עכ"פ להדפיס הדבר בצייטונג" עכ"ל. מבואר שפרסום בעיתון ידוע שיש בו מזרז "השבת אבידה" יוצא כדי החיוב להכריז.

בש"ת אגרות משה (חו"ב, מה) השיב לרב השואל כמה וכמה הלכות בהלכות השבת אבידה ואיך ההנהגה בימנו אנו, באות א לגבי חיוב הכרזה כתב, בענין נתינת מודעות להשבת אבידה, מספיק שישים במקומות ציבוריים כגון בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמקומות אחרים שרבים מצוין שם כגון אצל המעלות של בתים הגדולים כמו שבזמן המקדש היה מכריז בג' רגלים בירושלים כדאיתא בב"מ (כח, ב) אף שאי אפשר שהכל ישמעו סומכין דכל מי שאבד לו אבידה יבוא לשמוע וגם חבא חבא אית ליה אבל אין מטריחין המוציא יותר מלהכריז במקומות שרבים מצויים. ובעיתונים שידוע שקוראין אותם, גם שהוא דבר טוב להכריז שם אבל אינו מחוייב להוציא הוצאות ולחייב למאבד לשלמו, וגם יכול המאבד לטעון כי אף על ידי המודעות האחרות היה יודע מי מצא אבידתו.

לגבי חפץ שנמצא בבית הכנסת או באולמי שמחות שקורה שהחליפו מעיל וכד', האריך באגרות משה (או"ח ה, ט) ובין הדברים כתב, שלא מסתבר שצריך להכריז בכל בתי הכנסיות של העיר, והביא דוגמא לעיר "ניו יורק" האם יצטרך להכריז בכל בתי הכנסיות, ונוטה שבדאי שלא, אלא במקום המציאה יכתוב מודעה במקום בולט לעין, ואבידה שנשכחה בדרך הינוח בודאי יחזור המאבד ויראה את המודעה. וראוי להודיע אף לבתי כנסת הסמוכים אף שאין חייב מעיקר הדין. ואם בעל האבידה לא בא, ובגד עתיד להתקלקל, א"כ כמבואר בסוגיא בדין טיפול באבידה, צריך למוכרו, וירשום לעצמו את סימני הבגד ואת ערכם וכו', ונפסקה הלכה כרבי טרפון ויוכל להשתמש במעות, ושיבא בעל האבידה יוכל להשיב ולקיים את המצווה בשלמות.

הביא בספר "השבת אבידה כהלכתה" (ז, י הערה כד), שכאשר החליף תלית, ונראה שהבעלים משתמש בשלו, אמנם יהא מותר להשתמש בטלית, אולם לגבי ברכה נקט הגרש"ז אורבך זצ"ל שיהיה בגדר תלית שאולה ולא יוכל לברך עליה ברכת המצוות.

לדף טז

איך נתנו סימן בנמ' על שמו של ע.מ.ל.ק?

הביאה הגמ' בתחילת הסוגיא סימן להלכות שנסנו, ערב, מלה, לוקח, קבלן, והסימן הוא "עמלק", תמה היעב"ץ האיך נותנים סימן ע"י מי ששמו מחוי. ותירך דכדי לאוקמא גירסא הוא הביטול של כח עמלק. כמו דאמרינן בחולין (קט, ב) דכל מאי דאסר רחמנא שרי רחמנא להכניס מנוול לביהמ"ד לשבר כוחו וכו' ועיי"ש בדבריו.

לשון הנצי"ב (כפי שנדפס בספר דרשות הנצי"ב מאמר שאר ישראל סוף אות ח') רדיפת האויב הוא בא על עון אשר זנח ישראל את למוד התורה, והדבר הזה מרומז ג"כ בתורה הקדושה דכתיב ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים והאי ברפידיים הלא מיותר הוא, שהרי כבר כתיב באותה פרשה ויחונ ברפידיים. אלא בא לדרשה במכילתא אחרים אומרים אין רפידיים אלא רפיון ידים לפי שרפו ישראל את ידיהם מדברי תורה לכך בא השונא עליהם לפי שאין השונא בא אלא על רפיון ידים מן התורה וכו'. הרי אע"ג דמפורש בפרשה החטא של ישראל שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין, היינו חסרון אמונה שהקב"ה משיח עליהם והכי הוא ברבה סוף פרשת תצא דעמלק בא בשביל עון משקלות שלא היו צודקות כמבואר בסמיכות אצל לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה וגו' זכור את אשר עשה לך עמלק, היינו חסרון אמונה בפרנסה דמזה בא האדם לעשות מזה ומשקל שאינו צדק והיינו הדברים היש ה' בקרבנו אם אין, ומכל מקום רמז המקרא דלא היה בא עמלק על עון של מעוט אמונה בלבד אם לא שרפו ידיהם מן התורה.

ופירוש ויבא עמלק שהוא גם כן מיותר וראוי היה לכתוב וילחם עם ישראל ברפידיים, אלא משמעות ויבא כלשון המקרא במשלי (יא, ב') בא זדון ויבא קלון, והיינו גם עוד טרם נלחם הביא דברי בוז ומהתלות על ישראל וכך הוא בכל דור ודור מתלוצצים על יהודים והיהדות. וכל זה בא על עון רפיון מדברי תורה. וכתיב בפ' כי תצא אשר קרך בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריו, ופירוש "אשר קרך", הקר אותך מאש היהדות והתורה, "ויזנב בך" עם המורדים והפושעים שבך אשר מצא בעת היותו אצל ישראל, זנב כל הנחשלים אחריו הולכי בדרך תמים בלי חקירה, תכו לרגלי היהדות, ועתה בעזר פושעי ישראל היסב לזנב את הנחשלים הללו, וכפרו גם המה ביהדות ובתורה. ואתה עיף ויגע, פירוש המה נעשו עיפיים מעול המצוות. וכל זה נעשה בסיבת עמלק, אשר כחו הולך בכל דור ודור עד אשר ימחה שמו ולא יהיו מחטיאי ישראל עוד.

וכך לא בכל דור ודור אע"פ שעיקר החטא המביא לידי רדיפת ישראל השונאים הוא ההשתוות לאומות העולם ושינוי צורת ישראל, מכל מקום אם לא הייתה הפשיעה בתורה מגיעה עד להשליך אותה ארצה כאמור, לא היה בא רדיפות כאלה והיה העונש יותר קל ובאופן אחר, אבל עון ביטול תורה רק הוא גורם מצוי הדין ורק הוא הוא הרוח באופני שנאת אומות העולם נגדנו לבזותנו ולהדריכנו מנחה כהיום הזה. עכ"ל.

מלחת עמלק – תורה ואמונה

מלחמת ישראל בעמלק, מבואר בפ' בשלח (פרק יז, ח') "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים", ובגמ' בסנהדרין (קו.) אי' מאי לשון רפידיים ר' אליעזר אומר רפידיים שמה. ר' יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה. ופרש"י מפני שרפו ידים מן התורה בא עליהם עמלק. ומבואר לכאור' שהם ב' טעמים נפרדים דמר סבר שמלחמת עמלק באה כעונש על נסותם את הקב"ה אם יש ה' בקרבם אם אין. ומ"ס על שריפו ידיהם מן התורה. ובילקוט שמעוני כאן הביא את ב' הטעמים יחד וז"ל "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים ע"י שרפו ידיהם מן התורה ומן המצוות שהכתוב אומר ויקרא שם המקום מסה ומריבה התחיל הקב"ה צווח על ריב בני ישראל ועל נסותם את ה' וכו'" ויש להבין מה הקשר בין ב' הטעמים הנזכרים.

וכבר הקשו רבונתא האיך נסתפקו בני"א אם יש ה' בקרבם אם אין, והרי ראו את יציאת מצרים, קריעת ים סוף ולכל אורך הדרך ראו ניסים רבים וגדולים שהכל ראו בברור שאין עוד מלבדו.

אלא דידיע דיש ב' הנהגות של הקב"ה בעולמו. הנהגת העולם בדרך הטבע ומרומזת בשם "אלוקים" – דהוא בעל הכוחות כולם. ויש הנהגה נוספת שהיא למעלה מן הטבע ומרומזת בשם הוי'. וכתב הרמב"ן בסוף פ' בא "מן הניסים הגלויים המפורסמים אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם וכו'" וזהו שאמרו ישראל "היש ה' בקרבנו אם אין" שבני ישראל פקפקו האם גם בהנהגה הטבעית בבריאה הכל נעשה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו. ומה שכתוב "היש ה' בקרבנו" והוא שם "הוי'" ולא שם אלוקים. היינו אם הנהגת הוי' היא גם "בקרבנו" דאף הנהגת הטבע היא רק ע"פ הקב"ה. וספק זה בא מכח רפיון מהתורה, דענין מתן תורה בסיני היה לפרסם את הנהגת הטבע בבריאה ע"י הקב"ה. ועתה ברפידיים שהיה חסר להם מים ומזון וצרכיהם הגשמיים ועד עתה לא היו רגילים למצב זה שהרי בזמן מתן תורה היו פרושים מעניני העוה"ז. וכאשר חסר להם, הלינו על משה וניסו את ה' יתברך. אם גם הנהגה הטבעית נעשית רק ע"פ הקב"ה, ואם שייך לקיים את התורה במצב כזה. וכמש"כ הרמב"ן שזהו יסוד התורה כולה. ואם רצון ה' בקיום התורה הוא גם במצב של חסרון מים ומזון ע"כ שגם הטבע מתנהג ע"י הנהגה אלוקית. וא"כ לולא שרפו ידיהם מן התורה לא היה מקום לשאול היש ה' בקרבנו.

ועל זה הענין בא העונש של מלחמת עמלק. דעמלק כפר בהנהגה הטבעית האלוקית וכדכתיב "ולא ירא אלוקים" "אלוקים" הוא המרמז על הנהגה אלוקית טבעית ומזה לא היה עמלק ירא-מההנהגה הטבעית. ולכן דוקא עכשיו ברפידיים שלח הקב"ה את עמלק להלחם בהם, כיון שעד עכשיו שראו ישראל את יציאת מצרים וקריעת ים סוף, הרי הם היו בדרגה גבוהה של למעלה מן הטבע ורק עתה שחזרו לדרגתם הטבעית ורפו ידיהם הגיע עמלק להלחם מזה כנגד מזה, כאשר כביכול פקפקו בהנהגה הטבעית האלוקית נלחם בהם עמלק שגם הוא כפר בהנהגה האלוקית הטבעית.

ונצחון ישראל, מבואר בגמ' בר"ה (כט' א') "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה אלא לומר לך כל זמן שהיו ישראל מסתכלים כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתגברים". והפי' הוא שמשא רבינו ע"ה החדיר בעם ישראל את האמונה שגם בהנהגה הטבעית הכל הוא מקודשא בריך הוא בכבודו ובעצמו. וכאשר ישעבדו ליבם לאביהם שבשמים בכל מצב קשה או כבד ישלח הקב"ה עזרתו להתגבר על האויב והשונא, דכל מה שקורה בעולם אין בו טבע ומנהגו של עולם כלל כלשון הרמב"ן.

וניחא היטב הא דאמר' בסנהדרין (כ"ז) ר' יוסי אומר ג' מצוות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך להכריז זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה. ודוקא בסדר הזה, דלהעמיד להם מלך הוא הנהגה ע"פ דרך הטבע. וזה קודם לחייית עמלק שבה מוכח שאף הנהגה הטבעית היא

מהקב"ה, ואח"כ בין הבית דהוא מקום השראת השכינה בעולם הזה בתוך הטבע ששם ישראל מקריבים קרבנותיהם שהוא הענין בקידוש הטבע לעלותו להי"ת.

לדף מח

מה הנפק"מ בין אנס עצמו לאנסוהו אחרים?

אמר רב הונא, אם הכריחו אדם למכור, מכירתו מכירה כיון שתמיד חפצים אדם מוכר מחמת אונס שצריך הוא מעות, ולא חילקו בין אונס כזה או אחר. דוחה הגמ', שיש לחלק בין אם הוא אנס את עצמו לבין אם אחרים אנסו אותו שלא מסכים ברצונו.

שיטת הרמב"ם שיש חילוק בסוגי האונסים, לגבי הלכות רפואה מדבר איסור, וכדי ללבן דבריו נקדים מעט בהלכות רפואה מדבר איסור. למדו בגמ' בביטין (סט) לגבי טחול נפוח שיקח עלוקות וכו', ומדוע לא חששו לאיסור אכילת שרצים וכו'. ואמנם אמרו בפרק כל שעה בפסחים שכל איסורים שבתורה אין לוקין עליהם אלא באכילה כדרכם ואכילה שלא כדרך אין מלקות. ונחלקו הראשונים האם אסור ואין מלקות או מותר. דעת המרדכי (שם תקמה) שמותר לכתחילה. דעת הרמב"ם (מאכלות אסורות פ"כ הט"ז) שאסור מהתורה. ודעת התוס' בשבועות (כב, ב) שאסור מדרבנן.

אולם כאשר דנים ברפואה המשיכו שם בגמ' בפסחים (כה) אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה. שאלה הגמ' איך מדובר הרי אם יש סכנה לכאורה יהיה מותר אפילו בעצי אשירה מחמת פיקוח נפש מדין "וחי בהם". ואם אין סכנה, אף כל שאר איסורים של תורה יהיה אסור להתרפות מהם שהרי אין סכנה. אומרת הגמ' מדובר במקום סכנה ואפילו כך לא התירו להתרפות מעצי אשירה. והביאה הגמ' דרשה וכו'.

ביאר רש"י, אהוב את בוראך יותר מן החביב עליך והמתרפא מעצי אשירה נראה כמו מודה בה. מבואר ברש"י להדיא שאין איסור בעצם הרפואה כאשר היא באה מעצי ע"ז, שהרי כתב רש"י "נראה כמודה בה" היינו חשש של מראית עין או דומה לכך אולם אין איסור בעצם.

אולם דעת התוס', לחלק האם אפשר להתרפא משאר עצים או לא. וכך, האיסור להתרפא מעצי אשירה לדעת התוס', חששו שמא יבא לאכול. וא"כ כאשר יכול להתרפא אף משאר עצים אין חשש שיבוא לאכול, אולם אם רק עצי אשירה יעלו מזור לחוליו, יש חשש שמא אף יאכל לכן אסור לגמרי.

הר"ן חולק על התוס' וסובר, שאיסור מפורש הוא שכתוב "לא ידבק בידך מאומה מן החרם" אפילו שגדר האיסור הוא איסור לאו, ולא חמור כעצמותה של ע"ז, אולם כיון שהוא חלק מענין העבודה זרה אסור מחמת "אביזרייהו דע"ז וכלי תשמישין". וכתב הר"ן שאין חילוק אם יש עצים אחרים להתרפא מהם או לא כיון שיש איסור עצמי להנות מהעצים הנ"ל, לכך אפילו יש עצים אחרים אסור לו להשתמש בעצי אשירה. (עי' עוד בחינוך מצוה רצו)

כפי שלמדנו לעיל בכל מתרפאין חוץ מעצי אשירה. וכמו"כ נאמר לגבי ג' עברות חמורות יהרג ולא יעבור. מה דינו של אדם שהתרפא באיסור ע"ז. ומה דינו שלא נהרג על ג' עברות החמורות אלא עבר.

אומר הרמב"ם (פ"ה מהלכות יסודי התורה ה"ד וה"ו) מי שנאמר בו יהרג ולא יעבור. ועבר ולא נהרג הרי זה מחלל את ד' ואומר הרמב"ם היות ומוגדר הדבר כאונס אין עונשין אותו ובודאי שאין ממתינ אותו.

מאיך לגבי חולה כתב בהמשך דבריו שמי שהיה חולה במקום הסכנה מתרפא אף מאיסור חוץ מהאיסורים החמורים של ע"ז גילוי עריות ושפיכות דמים ואם עבר ונתרפא עונשין אותו ב"ד עונש הראוי לו. וצריך להבין מה ההבדל בין חולה לבין הכריחו אותו לעבור הרי בשניהם מדובר שנמצא במקום סכנה מחמת החולי או מחמת שאם לא יעבור ייהרגו. בעובר העבירה כתב הרמב"ם שאין עונשים אותו ומאיך בחולה המתרפא כתב הרמב"ם שעונשים אותו.

הרבה נתבאר בבואה אחת ליישב דעת הרמב"ם בדבר זה, והתירוץ המקובל בעולם הישיבות, שיש חילוק מהותי בין חולה לעובר אחד מג' העברות החמורות. "חולה" זה מצב נתון, אמת הדבר שנמצא הוא בסכנת נפשות, ואם לא יקבל תרופה הבאה מדבר איסור, ימות. אולם על עצם לקיחת התרופה אין לו שום הכרח יכול הוא לא לקחת וישים מבטחו במי שאמר והיה העולם, עצם המעשה של נטילת התרופה האסורה אינו עומד במבחן הפעולה ההכרחית. תלוי ברצונו. ואין זה אונס אלא החלטה הגיונית של זה כנגד זה, אין אדם שיכריחו לקחת את התרופה, אלא חשקת החיים, שעליה נאמר שאין מתרפאין וכו' ואין וחי בהם על איסורים אלה. אולם אדם שאומרים לו, שאם לא יעבור על אחד מג' עברות חמורות, יהרג, עצם המעשה נעשה מחמת אילוץ, המעשה שיעשה הוא עשה אותו מחמת אונס, אמנם מציל את נפשו ע"י איסור, אולם עצם המעשה מוגדר כאונס.

והעונש יו"ט הביא ראה לדברי הרמב"ם מהנזכר בסוגיא שלנו, שהרי כפי המבואר אונס שאנס הוא את עצמו מבואר בדברי הגמ' שאינו נחשב לאונס, שהרי מחמת סברא זו רצו לדחות את דבריו של ר"ה שאמר שהרי כל אדם שמוכר דברים עושה כן מחמת אונס שזקוק הוא למעות, ואמרו ע"ז בגמ' שאפשר ואין זה נחשב לאונס אלא מכירה גמורה. ולכן אמר הרמב"ם כאשר אכל בעצמו דבר איסור לצורך רפואה, עונשים אותו. אולם אם אנסו אותו אחרים, מבואר בסוגיא שזה יותר אונס, ולכן אין המכר חל, ולזה כתב הרמב"ם שאם עבר אין ב"ד עונשים אותו.

מדוע גט מעושה מועיל?

מבואר במשנה ובגמ', שאם כפו את האדם לתת גט, ובדין צריך לתת את הגט, מועיל כפיה ושיאמר רוצה אני הגט חל. והדבר פלא הרי יכול להיות שבאמת אינו רוצה לתת את הגט, אולם מה יעשה כנגד הכפיה, האם לזה נקרא "רוצה אני". ונאמרו הרבה ביאורים בראשונים ובאחרונים ביסוד סוגיא זו, אולם באווירת הימים הקדושים נביא מדברי הרמב"ם ויסוד גדול שלמדנו.

כתב הרמב"ם (פ"ב מגירושין ה"כ) מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר וכו' ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אונס בין ביד גוים בין ביד ישראל שאין אומרים אונס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אונס ממנו אלא הוא אנס עצמו בדעתו הרעה לפיכך זה שאינו רוצה לגרש מאחר שהוא רוצה להיות מישראל רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו וכו' עכ"ל.

מבואר ברמב"ם שדבר שאדם מחוייב מן הדין לעשותו, אפילו אם צועק ואומר שאינו רוצה לעשות, אין זה האמת! כלפי האמת אנו יודעים שאדם רוצה לעשות מה שהתורה אמרה לו לעשות, רק היצר הרע מפריע, וכל הכפיה היא להכניע את היצר הרע וכאשר הוציא בשפתיו "רוצה אני" הרי הגט חל, כיון שהכניע את יצרו. אפילו שנראה לעין שכל רצונו בא מחמת הכפיה, מייסד הרמב"ם בחכמת הנפש, אדם מטבעו הוא טוב, ומעוניין לעשות ככל אשר יורו לו ב"ד והתורה, וברגע שתשש כח יצרו דבר זה כבר נעשה גלוי לעין. ישמע חכם ויוסיף לקח.